

УДК 2. 001.361: 291.12

Іван Папаяні

НАРАТИВНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ РЕЛІГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті наголошується на актуалізації в релігієзнавчих дослідженнях стосовно релігійної ідентичності, наративного підходу. Зазначається, що якісний підхід, на відміну від кількісного є більш дієвим в дослідженнях релігійної ідентичності.

Ключові слова: релігійна ідентичність, наратив, повсякденність, базова метафора.

I. Papayani. Narrativ method near the study of religious identity

In the article I. Papayani insists on actualization in researches of religious identity, narrativ method. An author draws conclusion, that high-quality approach, in a difference from quantitative is more effective at research of religious identity.

Keywords: religious identity, narrative, daily occurrence, base metaphor.

И. Папаяни. Наративный подход к изучению религиозной идентичности

В статье настаивается на актуализации в религиозных исследованиях религиозной идентичности, наративного подхода. Делается вывод, что качественный подход, в отличие от количественного является более действенным при исследовании религиозной идентичности.

Ключевые слова: религиозная идентичность, наратив, повседневность, базовая метафора.

З позиції соціально-феноменологічного конструктивізму релігійна ідентичність визначається як: “Сконструйована система уявлень про себе та інших (як на рівні індивіда, так і на рівні групи), що формується, відтворюється та змінюється в релігійно-дискурсивних практиках. Релігійна ідентичність є не тільки належністю індивіда до певної соціальної цілісності, в даному випадку – релі-

гійної громади, а також визначається як усвідомлення або переживання цієї належності” [1, с. 8].

Таким чином, виходячи з цієї дефініції, релігійна ідентичність може розглядатися не лише кількісно – з позиції вивчення динаміки окремих змінних статистичних даних, але й якісно – за допомогою актуалізації конкретного особистісного наративу віруючого. Розуміння останнього потребує проведення ґрунтовного наративного аналізу біографічної ситуації людини.

Мета роботи полягає у висвітленні теоретичних та практичних аспектів наративного підходу в релігієзнавстві, при вивченні специфіки й особливостей конструювання релігійної ідентичності на особистісному рівні.

Проблема наративу (“narrative” – від лат. “розповідь”) актуалізується в гуманітарному дискурсі наприкінці ХХ ст., коли була сформована думка про те, що оповідна форма, як усна, так і письмова, є філософською, психологічною, лінгвістичною та культурною основою намагань людини впорядкувати власне соціальне середовище. Таким чином, кожна релігійна громада, конфесія або група є соціоформою, яка накопичує і передає власний досвід та смисли через розповіді, які актуалізовані у вигляді наративів.

Звертаючись до конкретного наративного матеріалу, пропонуємо зупинитись на творчому доробку французького письменника й громадського діяча Андре Фроссара, який у своєму автобіографічному есе “Бог існує, я його зустрів” розкриває власний біографічний наратив у світлі особистісних релігійних переживань.

Андре Фроссар народився в 1915 р. в Кломб’єв-Шатело, в департаменті Ду. Батько, Луї Оскар Фроссар, був журналістом і політичним діячем, у віці тридцяти одного року зайняв місце першого генерального секретаря Французької комуністичної партії. У дитячому віці Андре Фроссар отримав виховання в дусі скептицизму, раціоналізму та атеїзму, які були притаманні ідеологемі комуністичної партії. У 14 років його родина переїжджає до Парижа. У 17 років, завдяки протекції свого батька, який стає впливовим політиком, починає працювати в різних газетах. Працюючи в тижневій газеті, Андре Фроссар знайомиться з Андре Виллеменом, католиком-ортодоксом, який в подальшому житті розкрив Фроссару специфіку й особливості християнської віри взагалі і вчення католицької церкви зокрема. Він зазначає: “В своєму есе я розповідаю

не про те, як я прийшов до католицизму, а навпаки, як я до нього не йшов і в ньому опинився” [2, с. 59-89].

Звертаючись до аналізу автобіографічного тексту “Бог існує, я його зустрів” Андре Фроссара, є сенс говорити про те, що він повністю відбиває біблійно-християнську міфологему, яка накладає відбиток на періоди з життя його автора. Зокрема, дитинство автор змальовує як повністю атеїстичний період власного існування, де превалюють цінності, зовсім відмінні від християнських чеснот. І в процесі власної соціалізації цінності родини, де батько був вагомим політиком-комуністом, все активніше сприймаються Андре Фроссаром. Таким чином, у структурі його соціальної ідентичності політичний різновид ідентичності стає домінуючим.

Особливість конструювання релігійної ідентичності на індивідуальному полягає у тому, що спочатку людина проблематизує свій попередній – агностичний, атеїстичний, світський “бекграунд”, і намагається переглянути його в світлі тих релігійних ідей, які нею безпосередньо сприймаються. Так, спираючись на досвід Андре Фроссара, можна підкреслити, що спроба життя в релігійній системі не дає йому її повного розуміння. Він повністю не розуміє, як це бути католиком, і намагається осягнути останнє за допомогою власного атеїстично-агностичного досвіду. Фроссар пише: “Я ніколи не зможу звикнути до ідеї про існування Бога. Проте, увійшовши в сімнадцять десять в каплицю в Латинському кварталі... Вийшов з неї о сімнадцятій п’ятнадцять в супроводі дружби, яка не належала землі” [2, с. 145]. Ця фраза доволі чітко характеризує його як віруючого, який має вагомий агностицистський, світський досвід.

Подальший аналіз автобіографічного нарративу Андре Фроссара показує, що різновиди соціальної ідентичності особи повністю змінили свою поляризацію в її структурі і стали повністю детерміновані релігійно. Зокрема, якщо дитинство і підлітковий період Андре Фроссара пройшли з однозначною домінацією політичної ідентичності, яка була під вагомим впливом сімейно-родової ідентичності, з притаманними останній ідеями агностицизму й комунізму, то період юності ознаменувався повною домінацією релігійної ідентичності завдяки процесу навернення. Таким чином, сприйняття католицького вчення Андре Фроссаром повністю змінює його особистісний нарратив. Це можна простежити завдяки виокремленню такого феномену, як “базова метафора”. У нарративному інтерв’ю

Фроссара вона така: “Я нічого не підозрював, Бог вплинув на мене і завдяки цьому Я зрозумів себе, Його і світ загалом”. Ця базова метафора, на наш погляд, є інтерпретацією християнської ідеї “творіння світу з нічого”. Все життя французького громадського діяча викладене з цієї позиції. Основні бінарні опозиції, розкриті в тексті есе Андре Фроссара, розгортаються навколо: по-перше, дитинства (“Ми” як нерелігійна родина і загалом всі представники комунізму та атеїсти, та “Вони”, ті, що визнають існування Бога і вірять у нього, представники роялізму та пієтисти). По-друге, підлітковий період (“Я” як той, на кого покладалися великі надії, та “Вони” – батьки, чії надії не справдилися). По-третє, юність (“Я” до навернення і “Я” після зустрічі з Богом). Вся смислова драма тексту скерована на те, щоб продемонструвати, як в процесі життєвих колізій автор тексту змінив місцями бінарні опозиції “Ми і Вони”, повністю актуалізувавши себе в іншій соціальній ролі. Можна провести паралель між формуванням релігійної ідентичності Андре Фроссара та наведеним в Біблії наверненням апостола Павла.

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що пізнання релігійної ідентичності на мікрорівні особистості можливою завдяки застосуванню методу нарративного життєпису, в якому через інтерв’ю індивід, розповідаючи про своє життя, розкриває власну релігійну історію. Можна стверджувати, що досвід, притаманний індивідові до прийняття певного релігійного вчення, впливає на його адаптацію в релігійній системі. Певний час особа намагається зрозуміти нову релігію за допомогою цього притаманного їй в цей момент атеїстичного або іншорелігійного досвіду. Неспівпадіння старого і нового досвіду може призвести до розгортання так званої “кризи ідентичності”, для подолання якої особа шукатиме інших ідеологічних систем, доки не зупиниться на одній конкретній.

Література:

1. Папаяні І. В. Феномен релігійної ідентичності в контексті філософсько-релігієзнавчого дискурсу [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / Папаяні Іван Володимирович ; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К., 2010. – 16 с.

2. Фроссар А. Бог существует я его встретил [Електронний ресурс] / А. Фроссар // Символ. – 2004. – № 48. – Режим доступу: <http://www.krotov.info/library/21_f/fro/>.